УДК 378.091:373.3

DOI: 10.12958/2227-2844-2021-8(346)-2-80-88

Коваленко Катерина Миколаївна,
магістрантка 2 курсу спеціальності «Початкова освіта»,
освітня програма «Початкова освіта»
Українська мова і література»
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка», м. Старобільськ, Україна.
ekovalenko1999@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-7061-2710>

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА ЗАНЯТТЯХ ФІЛОЛОГІЧНОГО ЦИКЛУ

Провідним чинником впливу на свідомість людини завжди виступала система освіти. Автори «Рекомендацій щодо забезпечення принципів академічної доброчесності» стверджують, що від світоглядного змісту та якості освіти залежить те, яким чином, на яких цінностях, принципах, ідеях будуть формуватися суспільні відносини (Рекомендації, 2016, с. 5). Сучасні тенденції чітко окреслюють потребу всіх ланок освіти, вищої зокрема, опікуватись формуванням етичних цінностей, академічної культури та налагодження міжособистісних і професійних взаємин у соціумі. Заклади вищої освіти, у свою чергу, відіграють вирішальну роль у передачі й розповсюдженні культурного та соціального надбання, у якому немає місця для академічної недоброчесності, тому дослідження, спрямовані на виявлення змістових складових, способи розповсюдження, формування цієї культури, вкрай потрібні й актуальні.

У закладах вищої освіти, осередках підготовки фахівців, які стануть майбутнім обличчям нашої країни, особливої ролі набуває впровадження академічної доброчесності. Адже, як зазначає О. Стайко, академічна доброчесність водночас стосується і внутрішньої культури особистості, і загальної корпоративної культури закладу (Стайко).

Проблематика академічної доброчесності протягом останніх років досить широко висвітлена в науковій літературі. Зокрема, питання академічної доброчесності як освітнього явища вивчали В. Боняк, Ю. Верланова, М. Гриньовою, Н. Гапон, Д. Загірняком, Л. Півневою, Л. Рижак, В. Ромакіним, А. Сингаївською, О. Траверсе, Ф. Хатчесон, С. Хук, Е. Шилс, О. Цокур, Ю. Юринець, Т. Ярошенко; проблему формування академічної чесності як основи розвитку закладу вищої освіти досліджували А. Артюхов, В. Банись, Р. Беланова, Б. Буяк, Н. Гапон, А. Мельниченко, О. Меньшов, В. Турчиновський; предметом

наукової розвідки Ю. Калиновського є формування академічної доброчесності як чинник виховання студентів; проблему формування академічної етики та грамотності висвітлює О. Гужва; проблемі формування академічної доброчесності як сталої основи розвитку університету присвячене дослідження колективу авторів: А. Артюхов, Т. Добко, В. Турчиновський, Т. Фініков та інші.

Мета статті – проаналізувати теоретичні основи розуміння поняття «академічна доброчесність» та способи формування культури академічної доброчесності майбутніх учителів початкової школи на заняттях філологічного циклу.

Сьогодні роль і функції академічної доброчесності закріплені в державній нормативно-правовій базі. Зокрема, відповідно до статті 42 Закону України «Про освіту» академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень (Закон, 2017). За твердженням Я. Василькевич та С. Рик поняття «академічна доброчесність» інтерпретується як єдність ціннісних і теоретичних парадигм наукового пошуку й педагогічного процесу, дотримання фундаментальних морально-етичних норм у науковій та освітній діяльності (Василькевич & Рик, 2020). На думку Т. Фінікова, А. Атюхова академічна чесність, є сукупним поняттям, яке описує своєрідний договір між усіма учасниками академічної громади – викладачами, здобувачами освіти та адміністрацією закладу освіти. Учені переконані, що вона базується на морально-етичних цінностях, з якими здобувач приходить до університету, збагачує їх під час навчання та не закінчується в момент, коли випускник отримує диплом. Здатність бути відповідальним, чесним, ставитись толерантно до думки оточуючих, мислити критично, дотримуватися у своїх діях етики – це складові, які формують поняття академічної чесності, і входять до переліку характеристик компетентного здобувача освіти й науковця (Фініков & Артюхов, 2016. с. 93-95).

У додатку до Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України 11 липня 2019 р. № 977, подано Критерії оцінювання якості освітньої програми. Підкритерій 5.4 стосується забезпечення академічної доброчесності під час реалізації освітніх програм. У ньому обґрунтовані провідні тези дотримання академічної доброчесності науково-педагогічними працівниками та здобувачами освіти, види її порушень та форми академічної відповідальності. Так, для освітян важливим є здійснення контролю за студентами з питань її впровадження в навчальних закладах, а також у професійній компетентності, заснованій на загальноприйнятих етичних нормах, положеннях Конституції і законах України, що виявляються в

обов'язковому врахуванні доктрини про авторське право, наданні правдивих результатів досліджень та ін. Від здобувачів освіти вимагається самостійне виконання письмових робіт, оформлених відповідно до загальних вимог МОН України, де задіяні посилання на першоджерела інформації, а також представлення несфабрикованих показників власної освітньої діяльності (Наказ, 2019).

Доброчесне навчання обумовлене дотриманням таких фундаментальних цінностей доброчесності:

1. Чесність – академічні спільноти доброчесності просувають пошук істини й знання через інтелектуальну та особисту чесність у процесі навчання, викладання, наукових досліджень і надання сервісів по дорученню адміністрації.

2. Довіра – академічні спільноти доброчесності стимулюють і покладаються на клімат взаємної довіри. Клімат довіри заохочує і підтримує вільний обмін ідеями, який, у свою чергу, дає можливість науковим пошукам реалізуватися найповнішою мірою.

3. Справедливість – академічні спільноти доброчесності встановлюють чіткі й прозорі очікування, стандарти й практики для підтримання справедливості у стосунках між студентами, викладачами та адміністративним персоналом.

4. Повага – академічні спільноти доброчесності цінують інтерактивну, кооперативну та партисипативну природу навчання і пізнання. Вони шанують та вважають за належне розмаїття думок та ідей.

5. Відповідальність – академічні спільноти доброчесності покладаються на принципи особистої відповідальності, що підсилюється готовністю окремих осіб і груп подавати приклад відповідальної поведінки. Підтримують взаємно узгоджені стандарти, а також вживають належних заходів у випадку їхнього недотримання

6. Мужність – для розбудови й підтримання академічних спільнот доброчесності потрібно більше, ніж просто вірити в фундаментальні цінності. Трансформація цінностей від розмов про них до відповідних дій, їхнє відстоювання в умовах тиску і труднощів потребує рішучості, цілеспрямованості і мужності (Академічна доброчесність, 2017).

Одним зі шляхів успішного формування культури академічної доброчесності майбутніх учителів початкової школи є вироблення вмінь, пов'язаних з дотриманням вимог академічної доброчесності, зокрема й на дисциплінах філологічного спрямування.

Освітня програма «Початкова освіта» (2020 р.) першого рівня вищої освіти ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» передбачає вивчення цілої низки освітніх компонентів філологічного спрямування. Серед них: «Сучасна українська мова з практикумом», «Сучасна російська мова з практикумом», «Методика викладання мовно-літературної освітньої галузі (українська мова та літературне читання)», «Методика викладання мовно-літературної

освітньої галузі (мова та література корінних народів і національних меншин)», «Культура мовлення з практикумом виразного читання», «Дитяча література з основами літературознавства», «Національне виховання в початковій школі на уроках мови і читання».

Однією з перших освітніх дисциплін, які опановують здобувачі вищої освіти, є «Усна й письмова комунікація та академічна риторика», до тематики якої, зокрема, входять питання про академічну доброчесність, академічний плагіат, навички академічного письма та інтелектуальної діяльності. Вивчаючи цю дисципліну здобувачі освіти навчаються тому, як правильно проаналізувати наукову інформацію (статті, тези); написати реферат, статтю, анотацію; як підготувати наукове дослідження з професійної тематики, як працювати з літературою, як оформлювати посилання на використані джерела, які є електронні ресурси для наукових пошуків.

Важливим аспектом під час формування культури академічної доброчесності майбутніх учителів початкової школи є потреба в тому, щоб розібратися з такими поняттями, як академічний, освітній, науковий текст, адже без володіння ними здобувачі освіти не зможуть уникнути таких явищ, як помилки цитування та академічний плагіат.

Академічний (освітній, освітньо-науковий, науковий) текст – текстова, ілюстративна публікація, твір або інший об'єкт інтелектуальної власності, що створюється у процесі освітньої (освітньо-творчої) або наукової (науково-технічної) діяльності, зокрема, але не винятково, з метою вступу на навчання, виконання вимог освітньої програми чи її окремих компонентів, проходження атестації, присвоєння (присудження) кваліфікації, наукового ступеня (ступеня доктора мистецтв), педагогічного, вченого або іншого звання, участі у конкурсі, фіксування та оприлюднення наукових (науково-технічних) результатів, здійснення навчально-методичної діяльності (Річний звіт, 2021, с. 210).

Навчання академічного письма, насамперед, спрямоване на запобігання прямому академічному плагіату в науково-дослідницьких роботах. Тому здобувачам освіти варто опанувати, зокрема, такі компетентності:

- розуміти спільне і відмінне між поняттями «плагіат» (стаття 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права») і «академічний плагіат» (стаття 42 Закону України «Про освіту»): закон про авторське право захищає форму твору (перефразування тексту може бути розцінене як оригінальний твір, відсутність плагіату), тоді як ключове у понятті «академічний плагіат» – відтворення наукових (творчих) результатів інших осіб без належного посилання і перефразування тексту без посилання на джерело є різновидом академічного плагіату;
- діяти у професійних і навчальних ситуаціях із позицій академічної доброчесності;
- самостійно виконувати навчальні завдання;

- коректно покликатися на джерела інформації у разі запозичення ідей, тверджень, відомостей;
- усвідомлювати значущість норм академічної доброчесності;
- оцінювати приклади людської поведінки відповідно до норм академічної доброчесності;
- давати моральну оцінку власним вчинкам, співвідносити їх із моральними та професійними нормами;
- аналізувати власну поведінку в різних життєвих ситуаціях;
- висловлювати судження про роль і значущість доброчесної поведінки в навчальній діяльності та в житті людини і суспільства;
- демонструвати взаємоповагу, ввічливість і доброзичливість як необхідні умови в академічній діяльності;
- демонструвати негативне ставлення до проявів академічної недоброчесності (Методичні рекомендації, 2021, с. 21).

З цією метою під час вивчення освітнього компонента «Усна й письмова комунікація та академічна риторика» використовуються такі завдання: 1) знайдіть і випишіть, які стилі комунікації виокремлюють дослідники. Обов'язково вкажіть джерело, яке використовували; 2) обґрунтуйте доцільність використання одного із законів спілкування (5–10 речень); 3) розробіть етикетні правила поведінки для фахівців Вашої майбутньої спеціальності; 4) напишіть коротке есе (обсяг до однієї сторінки) на тему «Комунікація в конфліктних ситуаціях: чи можлива вона?»; 5) побудуйте розповідь «Золота осінь», використовуючи подані речення як сюжетну канву; 6) знайдіть помилки у словосполученнях, виправте їх. Доведіть правильність виправлень.

Однак, формування культури академічної доброчесності майбутніх учителів початкової школи на заняттях філологічного циклу не обмежується лише вивченням її основ на «Усній й письмовій комунікації та академічній риторичі». Далі роботу продовжено під час вивчення таких освітніх компонентів, як: «Методика викладання мовно-літературної освітньої галузі (українська мова та літературне читання)», «Культура мовлення з практикумом виразного читання», «Дитяча література з основами літературознавства», «Педагогічна практика в початковій школі (виробнича)», «Курсова робота з методик початкового навчання».

До прикладу на заняттях з «Методики викладання мовно-літературної освітньої галузі (українська мова та літературне читання)» викладачами використовуються такі завдання: 1) розробіть фрагмент уроку засвоєння нових знань за обраною вами темою та вкажіть джерела, за якими плануєте фрагмент уроку; 2) підготуйте реферат на тему «Пропедевтичне вивчення частин мови»; на заняттях «Культура мовлення з практикумом виразного читання» такі: 1) напишіть анотацію на статтю зі спеціальності; 2) підготуйте резюме для участі у конкурсі на заміщення вакантної посади; 3) підготуйте тези виступу на студентській науково-практичній конференції (тему обрати самостійно). Під час

виробничої педагогічної практики в початковій школі здобувачі освіти повинні розробити власні уроки літературного читання, української мови та ін., виховний захід та звіт з проходження практики. Усі ці заняття спрямовані на формування академічної культури, академічної грамотності, необхідних практичних навичок усної і писемної мови у майбутніх учителів початкової школи, необхідних для успішного навчання та майбутньої професійної діяльності.

Підводячи підсумок, можна сказати, що академічна доброчесність дійсно є орієнтиром для досягнення успіху в науково-освітній діяльності та дієвим інструментом забезпечення і посилення якості освіти у закладах вищої освіти. Ці заклади вживають різні заходи щодо впровадження в систему освіти засоби для формування у здобувачів освіти академічної доброчесності, що підвищує якість професійної освіти і дозволяє підготувати фахівців, здатних до продукування нових цікавих ідей, спроможних до відстоювання власних наукових позицій, чесних, незалежних, зацікавлених у розвитку науки і готових до здорової конкуренції у професійному оточенні. Зокрема, таку роботу можна активно й ефективно здійснювати під час професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи у процесі викладання дисциплін філологічного спрямування.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у визначенні педагогічних умов формування культури академічної доброчесності майбутніх учителів початкової школи.

Список використаної літератури

- 1. Академічна доброчесність: міфічна концепція чи дієвий інструмент забезпечення якості вищої освіти?** URL: <http://education-ua.org/ua/articles/930-akademichna-dobrochesnist-mifichna-kontseptsiya-chi-dievij-instrumentzabezpechennya-yakosti-vishchoji-osviti>.
- 2. Василькевич Я., Рик С.** Академічна доброчесність як складник професійної компетентності педагога. URL : <http://ephseir.phdpu.edu.ua:8081/xmlui/handle/8989898989/5099>.
- 3. Закон України «Про освіту».** URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
- 4. Поліщук І.** Методичні рекомендації щодо забезпечення академічної доброчесності в закладах загальної середньої та позашкільної освіти. Київ : Виконавчий орган Київської міської ради (Київська міська державна адміністрація), Департамент освіти і науки, КПНЗ «Київська Мала академія наук учнівської молоді», 2021. 46 с.
- 5. Наказ МОН від 11 липня 2019 р. «Про затвердження положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти».** URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/5d6/f6f/665/5d6f6f66500b6196614933.pdf>.
- 6. Рекомендації щодо забезпечення принципів академічної доброчесності / уклад. : підкомісія 303 «Академічна доброчесність».** К., 2016. 24 с.
- 7. Річний звіт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти / за заг. ред. С. Квіта, О. Єременко.** К. : Національне

агентство із забезпечення якості вищої освіти, 2021. 364 с. **8. Стайко О.** Академічна доброчесність у закладі загальної середньої освіти (із досвіду роботи Сумського НВК № 16). URL : <https://jmm.sspu.edu.ua/artical/konferencii/presentation%28sekcii%29/3/Стайко%20О.С.pdf>. **9. Фініков Т.,** Артюхов А. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету. Київ : Таксон, 2016. 234 с.

References

1. Akademichna dobrochesnist: mifichna kontseptsiiia chy diievyi instrument zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity? [Academic Integrity: A Mythical Concept or an Effective Tool for Quality Assurance in Higher Education?]. Retrieved from <http://education-ua.org/ua/articles/930-akademichna-dobrochesnist-mifichna-kontseptsiiya-chi-dievij-instrumentzabezpechennia-yakosti-vishchoji-osviti> [in Ukrainian]. **2. Vasylykevych, Ya., & Ryk, S.** Akademichna dobrochesnist yak skladnyk profesiinoi kompetentnosti pedahoha [Academic integrity as a component of a teacher's professional competence]. Retrieved from <http://ephsheir.phdpu.edu.ua:8081/xmlui/handle/8989898989/5099> [in Ukrainian]. **3. Zakon Ukrainy «Pro osvitu»** [Law of Ukraine «On Education»]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian]. **4. Polishchuk, I.** (2021). Metodichni rekomendatsii shchodo zabezpechennia akademichnoi dobrochesnosti v zakladyakh zahalnoi serednoi ta pozashkilnoi osvity [Methodical recommendations for ensuring academic integrity in general secondary and out-of-school education institutions]. Kyiv: Vykonavchiy orhan Kyivskoi miskoi rady (Kyivska miska derzhavna administratsiia), Departament osvity i nauky, KPNZ «Kyivska Mala akademiia nauk uchnivskoi molodi» [in Ukrainian]. **5. Nakaz MON vid 11 lypnia 2019 r.** «Pro zatverdzhennia polozhennia pro akredytatsiiu osvitnikh prohran, za yakymy zdiisniuietsia pidhotovka здобувачів вищої освіти» [Order of the Ministry of Education and Science of July 11, 2019 «On approval of the regulations on accreditation of educational programs, which provide training for applicants for higher education»]. Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/5d6/f6f/665/5d6f6f66500b6196614933.pdf> [in Ukrainian]. **6. Rekomendatsii shchodo zabezpechennia pryntsyviv akademichnoi dobrochesnosti** [Recommendations for ensuring the principles of academic integrity]. (2016). Ukladachi: pidkomisiia 303 «Akademichna dobrochesnist» [in Ukrainian]. **7. Kvita, S., & Yeremenko, O.** (Eds.). (2021). Richnyi zvit Natsionalnoho ahentstva iz zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity [Annual report of the National Agency for Quality Assurance in Higher Education]. Kyiv: Natsionalne ahentstvo iz zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity [in Ukrainian]. **8. Staiko, O.** Akademichna dobrochesnist u zakladi zahalnoi serednoi osvity (iz dosvidu roboty Sumskoho NVK № 16) [Academic integrity in a general secondary education institution (from the experience of Sumy EC № 16)]. Retrieved from <https://jmm.sspu.edu.ua/artical/konferencii/presentation%28sekcii%29/3/>

Staiko%20O.S.pdf [in Ukrainian]. **9. Finikov, T., & Artiukhov, A. (2016).** Akademichna chesnist yak osnova staloho rozvytku universytetu [Academic honesty as a basis for sustainable development of the university]. Kyiv: Takson [in Ukrainian].

Коваленко К. М. Формування культури академічної доброчесності майбутніх учителів початкової школи на заняттях філологічного циклу

У статті проаналізовано теоретичні основи розуміння поняття «академічна доброчесність», його зміст стосовно формування особистісних та професійних характеристик компетентного фахівця. Показано, що головним завданням закладів вищої освіти є формування нового типу особистості з високим рівнем творчого потенціалу, здатної мобільно реагувати на суспільні перетворення в сфері майбутньої професії. Розглянуто способи формування культури академічної доброчесності учителів початкової школи на заняттях філологічного циклу. Представлено приклади завдань, які використовуються на заняттях філологічного циклу у закладах вищої освіти.

Ключові слова: професійна підготовка, заклади вищої освіти, академічна доброчесність, цінності академічної доброчесності, майбутні учителі початкової школи, заняття філологічного циклу.

Коваленко Е. Н. Формирование культуры академической добродетели будущих учителей начальной школы на занятиях филологического цикла

В статье проанализированы теоретические основы понимания понятия «академическая добродетели», его содержание относительно формирования личностных и профессиональных характеристик компетентного специалиста. Показано, что главной задачей высшего учебного учреждения является формирование нового типа личности с высоким уровнем творческого потенциала, способной мобильно реагировать на общественные преобразования в сфере будущей профессии. Рассмотрены способы формирования культуры академической добродетели учителей начальной школы на занятиях филологического цикла. Представлены примеры заданий, которые используются на занятиях филологического цикла в высших учебных заведениях.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, высшее учебное заведение, академическая добродетель, ценности академической добродетели, будущий учитель начальной школы, занятия филологического цикла.

Kovalenko K. Formation of the culture of academic integrity of future primary school teachers in the philological cycle

The article analyzes the theoretical foundations of understanding the concept of «academic integrity», its content in relation to the formation of personal and professional characteristics of a competent specialist. It is shown that the main task of higher education institutions is to form a new type of personality with a high level of creative potential, able to respond mobile to social transformations in the future profession. The ways of forming the culture of academic integrity of primary school teachers in the philological cycle are considered. Examples of tasks used in philological classes in higher education institutions are presented. Academic integrity has gained special significance for the educational environment, and only joint efforts of the entire academic community may form the ultimate corporate culture of the university. It is necessary to deal comprehensively with tolerant attitude of students towards negative phenomena of violation of ethical principles in educational and scientific activities.

Key words: professional training, higher educational institution, academic virtue, values of academic virtue, future primary school teacher, philological cycle classes.

Стаття надійшла до редакції 03.11.2021 р.

Прийнято до друку 26.11.2021 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Караман О. Л.